

Сагата Ю. І.,

Львівський національний університет імені Івана Франка

СОЦІОЛІНГВІСТИЧНІ ТА КОРПУСНІ МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У ФРАЗЕОЛОГІЇ (на прикладі польських фразеологізмів з компонентом-назвою тварини)

У статті з'ясовано, яке значення при вивченні інноваційних процесів у польській фразеології (зокрема, фразеології з компонентом-назвою тварини) мають соціолінгвістичні та корпусні методи дослідження. Виявлено, що використання вказаних методів дає змогу виявити зміни у семантичній структурі фразеологізмів (поява нових значень, інноваційних денотативних та конотативних сем у традиційному фразеологічному значенні), зміни традиційних схем сполучуваності фразеологізмів з елементами контексту, виникнення змін на рівні формальної структури фразеологізмів та появу неофразеологізмів.

Ключові слова: фразеологія, фразеологічна одиниця, фразеологічна інновація, фразеологічна норма, анімалистичний компонент, аспекти фразеологічного значення (сигніфікативний, денотативний, конотативний), соціолінгвістичні методи дослідження, корпуси текстів.

В статье выяснено, какое значение при изучении инновационных процессов в польской фразеологии (в частности, фразеологии с компонентом-названием животного) имеют социолингвистические и корпусные методы исследования. Обнаружено, что использование указанных методов дает возможность обнаружить изменения в семантической структуре фразеологизмов (появление новых значений, инновационных денотативных и конотативных сем в традиционном фразеологическом значении), изменения традиционных схем сочетаемости фразеологизмов с элементами контекста, возникновение изменений на уровне формальной структуры фразеологизмов и появление неофразеологизмов.

Ключевые слова: фразеология, фразеологическая единица, фразеологическая инновация, фразеологическая норма, анималистический компонент, аспекты фразеологического значения (сигнификативный, денотативный, конотативный), социолингвистические методы исследования, корпуса текстов.

The article examines the importance of sociolinguistic and corpus methods of research in the study of innovative processes in the Polish phraseology (in particular, phraseology with the component naming animals). It is found out that the use of the mentioned methods gives an opportunity to reveal the changes in the semantic structure of phraseologisms (the emergence of new meanings, innovative denotative and connotative semes in the traditional phraseological meaning), the changes in the traditional patterns of combinatory power of phraseologisms with the elements of context, the emergence of changes at the level of formal structure of phraseologisms and the emergence of neo-phraseologisms.

Key words: phraseology, phraseological unit, phraseological innovation, phraseological norm, animalistic component, aspects of phraseological meaning (significative, denotative, connotative), sociolinguistic methods of research, text corpora.

У сучасному мовознавстві переважає думка про відносний характер стійкості фразеологічних одиниць (далі ФО) [8, с. 20; 3, с. 103; 12, с. 230; 7, с. 15; 16: 14; 22, с. 160; 18, с. 163-166]. Як зазначає М. Жуйкова, "не можна ігнорувати очевидний факт, що в мовленні багато так званих стійких виразів поводяться насправді як одиниці динамічні, що допускають різноманітні модифікації, пристосовуючись до прагматичних завдань мовців" [7, с. 15]. Іншими словами, функціонування фразеології в мовленні постійно супроводжується виникненням інновацій, під якими у дослідженні розуміємо нові ФО, нові формальні та лексичні варіанти традиційних ФО, нові способи лексико-семантичної сполучуваності ФО та нові значення ФО, що можуть носити як оказіональний цілеспрямований індивідуально-авторський характер, так і бути узуальними фразеологічними перетвореннями, що є фактором динаміки мовної норми¹, а також фразеологічними помилками (оказіональними та узуальними)². Ознакою інноваційності ФО, фразеологічного значення чи схеми сполучуваності ФО з контекстом для нас є їхня некодифікованість.

¹ Слідом за А. Марковським під мовною нормою розуміємо: "сукупність тих мовних елементів (слів, їх форм і словосполучень та інвентар способів їх творення, сполучуваності, вимови та запису), які на певному етапі розвитку мови мовна спільнота (усе суспільство, а перш за все його освічений прошарок) визнає зразковими, правильними або принаймні допустимими" [22, с. 21]. Наведене розуміння норми передбачає сприйняття її як внутрішнього елемента мови, що об'єктивно існує, а не суб'єктивно формулюється мовознавцями у вигляді сукупності наказів і заборон, а також рекомендацій стосовно уживання слів, їхніх форм та сполучень. Внутрішньомовний (об'єктивний) характер мовної норми передбачає її динамічний характер [12, с. 230; 13, с. 130; 22, с. 36], зумовлений змінністю самої мови як внаслідок внутрішніх тенденцій, так і внаслідок еволюції мовних звичок користувачів та змін зовнішньої реальності.

² Як зазначає Ю. Дільна, "проблемним є питання ступеня загальноновживаності терміна "фразеологічна інновація" [5, с. 128]. Так, якщо в польському мовознавстві його уникають лише деякі мовознавці (наприклад, Д. Буттлер користується термінами "модифікація", "зміна", "формальне перетворення" ФО), то у східнослов'янському мовознавстві у згаданому значенні він взагалі, наскільки нам відомо, не функціонує. Так, І. Єременко під фразеологічними інноваціями розуміє виключно "фразеологічні новотвори", тобто якісно нові ФО, а не свідомо чи несвідомо оновлені із використанням різноманітних прийомів вже існуючі в мові фразеологізми [6: 99]. Оновлення існуючих ФО, а також нетрадиційне введення їх у контекст східнослов'янські дослідники називають, відповідно, "структурно-семантичними" та "семантичними трансформаціями ФО" [2; 6], "індивідуально-авторськими перетвореннями фразеологізмів" [8], "авторськими змінами ФО" [9], "індивідуально-авторськими видозмінами у фразеології" [12] тощо. Терміни, що їх пропонують східнослов'янські мовознавці, вказують на усвідомлений та цілеспрямований характер змін, що лежать в основі перетворення нормативних ФО. Натомість, використання терміна "фразеологічна інновація" дає змогу окреслити як індивідуально-авторські цілеспрямовані зміни традиційної структури та значення ФО, так і зміни, що виникають спонтанно, без визначеної мети автора висловлювання.

У переважній більшості досліджень, присвячених інноваційним уживанням ФО, фразеологічні інновації розглядають як прийом свідомого авторського перетворення нормативної структури ФО. Матеріалом таких досліджень, відповідно, є художні твори [1; 2; 10 та ін.], фейлетони [3; 17], рекламні тексти [20] тощо. Цілі, які ставлять перед собою автори таких досліджень, полягають в оцінці та інтерпретації художньої і прагматичної вартості оказіональних інноваційних уживань ФО, що не вимагає від дослідника репрезентативно масштабного збору текстового матеріалу. Натомість малодослідженими залишаються інноваційні процеси узуального характеру, тобто функціонально необгрунтовані фразеологічні інновації, які поширені в узусі, передбачені системою та не порушують внутрішнього образу ФО, що, відповідно, вказує на їхній нормативний характер і має бути враховане при актуалізації джерел кодифікації польської фразеології з метою забезпечення адекватності кодифікації норми¹. Нечисленними є також дослідження, присвячені аналізу фразеологічних помилок – функціонально невірних інновацій як оказіонального характеру, так і тих, що є поширеними в узусі, однак виникнення яких супроводжується порушенням закладеного у ФО образу.

Очевидно, вивчення такого типу інновацій вимагає від дослідника значно масштабнішого збору текстових даних, аналіз якого дав би змогу з'ясувати реальний стан фразеологічної норми на сучасному етапі розвитку мови. Доступ до такої сукупності емпіричних даних при відносно невеликих затратах зусиль і часу дослідника створює використання корпусів текстів, під якими розуміємо не лише “машиночитані стандартно організовані зібрання репрезентативних для певної мови, діалекту або іншої підмножини мови писемних або усних текстів, призначених для лінгвістичного аналізу й опису, відібраних і впорядкованих згідно з експліцитними екстра- та інтра-лінгвальними критеріями” [4, с. 53], а також спеціально неупорядковані тексти, доступні он-лайн у пошуковій системі Гугл (<http://www.google.pl/>), урахування мовознавцями яких дає змогу значно об'єктивувати результати досліджень даними, що відображають актуальний стан уживання фразеології пересічними користувачами мови². Іншим джерелом цінних висновків про функціонування фразеології є соціолінгвістичні методи досліджень, особливо метод анкетування, який дає змогу зібрати необхідну дослідникові інформацію від доволі великої аудиторії за порівняно короткий час³.

Метою пропонованого дослідження є з'ясувати значення соціолінгвістичних та корпусних методів дослідження у вивченні інноваційних процесів у польській фразеології з анімалістичним компонентом (далі АК). Поставлена мета передбачає виконання таких завдань: дослідити функціонування польських ФО з АК у корпусах текстів польської мови PWN⁴ та IPI PAN⁵; визначити роль корпусних досліджень у вивченні процесів неосемантизації та структурної модифікації ФО з АК; з'ясувати значення проведених соціолінгвістичних опитувань у дослідженні інноваційних процесів в сучасній польській фразеології з АК.

Безперечною перевагою використання корпусів при дослідженні фразеології є можливість отримання об'єктивних статистичних даних щодо частотності уживання певних ФО чи фразеологічних варіантів в сучасному узусі, що, відповідно, дасть можливість робити висновки про рецесивний або експансивний характер ФО або фразеологічних варіантів на сучасному етапі розвитку мови. Рівнозначною альтернативою у дослідженнях такого типу, очевидно, не можуть бути ані компетенція дослідника, ані оцінки учасників соціолінгвістичних

¹ А. Марковський вважає, що дистанція між нормою та кодифікацією не буде надто великою, якщо при кодифікації норми враховуватиметься її внутрішня неоднорідність (зразкова і ужиткова норми) і якщо кодифікація здійснюватиметься відносно часто (кожні 10-15 років) [22, с. 61]. Вагомим чинником адекватності кодифікації норми є врахування останньою явища варіантності мовних форм, що, як зазначає Д. Буттлер, є невід'ємною ознакою норми і характеризується співіснування у нормі рецесивний, експансивний і факультативних варіантів [15, с. 24].

² Важливість використання у лінгвістичних дослідженнях інтернет-текстів, зокрема, підкреслює В. Годзіц, який пише, що саме в Інтернеті “вирішується майбутнє польської мови”, а не врахування цього мовознавцями може призвести до того, що “основні напрями мовних змін будуть визначатися без будь-якої їхньої участі” [19: 177]. Доцільність використання інтернет-текстів як характерної ознаки сучасного медійного суспільства обгрунтовує також П. Фліцінський, на думку якого незаперечними перевагами цього джерела дослідження є стилістичне різноманіття представлених текстів та егалітаризація функції автора (необмежений доступ користувачів Інтернету до публікації власних текстів, коментування чужих текстів, дискусій на Інтернет-форумах тощо) [18: 167].

³ Здебільшого анкетні дослідження фразеології мають на меті показати рівень усвідомлення носіями мови фразеологічної норми у сфері фразеології, що традиційно вважається дослідниками рецесивною (ФО, джерелом походження яких є міфи та Біблія [21], ФО з ономастичним компонентом [14].

⁴ Корпус PWN, включаючи прес-архів і літературну класику від часів середньовіччя, містить 100 млн. слів. Однак повна версія корпусу на даний час не призначена для широкого кола користувачів (створена для внутрішніх потреб видавництва). Найповніша (платна) версія, доступна для загалу в Інтернеті, налічує тільки 40 млн. слів. Вона складається з двох частин – сукупності текстів різних стилів та жанрів (бл. 2000 джерел – 54,5 %: белетристика (20 %), книги non-fiction (21 %), усні тексти – транскрипція записів теле- та радіопередач, транскрипція записів випадкових розмов (4,5 %), тексти “ефемерних жанрів” (5,5 %), тексти з Інтернету (3,5 %) і текстів з газети “Rzeczpospolita” (45,5 %)). Більшість текстів походить із 1990-2005 рр. У відкритому доступі (безкоштовна версія) знаходиться демонстративна версія Корпусу, яка нараховує понад 7,5 млн. слів [PWN].

⁵ Корпус IPI PAN був створений в Інституті основ інформатики Польської академії наук в 2001–2004 рр. Повна версія корпусу складається з 250 млн. слововживань. Однак, детальні відомості щодо складу повної версії корпусу відсутні. Автори проекту подають інформацію лише стосовно складу 30-мільйонної, відносно збалансованої, вибірки корпусу: писемна мова – 85 % (сучасна проза – понад 10 %, давня проза (XIX–поч. XX ст.) – майже 10 %, книжні тексти (в основному наукові) – 10 %, преса – 50 %, закони – 5 %), усне мовлення – 15 % (стенограми засідань Сейму та Сенату). Користувач може здійснювати пошук як на базі повної версії корпусу (250 млн. слів), так і на базі підкорпусів (відповідно, 15 та 30 млн. слів). Запитання для пошуку можна подавати, або вписуючи слово, або наводячи критерії пошуку (напр., [base=unijny][]{,3}[base=byk], де формула [base=unijny] створює можливість пошуку усіх форм словозміни лексеми unijny, а графічні елементи []{,3} вказують на те, що між словоформами вказаних у формулі пошуку слів можуть опинитися три інші слова). [IPI PAN].

опитувань, що значною мірою є суб’єктивними та вимагають верифікації великою кількістю респондентів. Так, саме завдяки роботі із корпусами текстів нам вдалося встановити, що 50 із 350 врахованих у дослідженні системних ФО з АК в сучасному узусі вже не вживаються (напр., *chwalić się jak sroka ogonem* “надмірно підкреслювати свої переваги, хвалитися” [WSFJP], *kapać się w oślim mleku* “ірон. жити в добробуті, розкошах” [WSFJP], а ще понад 20 ФО характеризуються зниженою фреквентністю (виявлено 1 або 2 контексти уживання – напр., *mieć kogoś za psi pazur / psi ogon* “зневажл. вважати когось невартим уваги та поваги” [WSFJP], *być pod muchą* “розм., заст. бути напідпитку” [WSFJP; USJP] / “носити метелик” [WSF]). Натомість фреквентними у сучасному узусі є неофразеологізми¹ з АК *zobaczyć coś jak świnia niebo* (38 контекстів), *kombinować jak koń pod górę / górkę* (22 контексти), *tłumaczyć co komu jak krowie na rowie* (21 контекст), що, на нашу думку, є достатньою передумовою для внесення цих ФО у джерела кодифікації сучасної польської мови із відповідною поміткою про їхнє стилістичне забарвлення (розм.).

Вагомим є значення роботи з корпусами текстів при дослідженні структурних модифікацій ФО (завдяки використанню корпусів вдалося зібрати 830 структурних інновацій на базі 120 ФО з АК). При цьому використання корпусів не лише створює можливість нагромадження кількісно значної бази структурно модифікованих ФО (довільні зміни параметрів пошуку дають змогу натрапити на модифікації усіх елементів компонентного складу ФО), а й уможливує фіксацію дослідником підвищеної частотності деяких інноваційних уживань. Можливість автоматичної зміни параметрів пошуку дає змогу одразу перевірити слушність припущення про експансивність тієї чи іншої інновації, що може бути передумовою введення її у норму. Так, наприклад, саме використання корпусних методів дослідження виразно засвідчило поширеність в сучасному узусі інноваційних ФО *postawić / stawiać na właściwego konia* (зібрано 25 контекстів) та *postawić / stawiać na niewłaściwego konia* (24 контексти), значення та образність яких не суперечать значенню та образності нормативних конструкцій *postawić / stawiać na dobrego konia* “не розчаруватися (не розчаровуватися) у комусь (або чомусь), на кого (на що) розраховував, кому (чому) довіряв” [USJP] та, відповідно, *postawić / stawiać na złego konia* “розчаруватися (розчаровуватися) у комусь (або чомусь), на кого (на що) розраховував, кому (чому) довіряв” [USJP], що, на нашу думку, може свідчити про виникнення експансивних варіантних прикметникових компонентів у структурі традиційної ФО.

Корпусні дані є вагомим джерелом дослідження процесів неосемантизації ФО шляхом виникнення нових значень або нових сигніфікативних, денотативних та конотативних сем у структурі традиційних значень ФО. Адже, як пише М. І. Тепляков: “все багатство інформації, яку несе ФО, повністю “розкривається” лише у функціонуванні, коли “відбувається ситуативна прив’язка ФО, а відповідно – актуалізація індивідуального набору сем ФО, який і становить її парадигматичну значущість” [11, с. 159]. Тому лише врахування обширного текстового матеріалу, доступного завдяки використанню корпусів, дає змогу чітко уявити семне наповнення смислової структури ФО на усіх рівнях фразеологічного значення, що своєю чергою не лише уможливить вирішення суперечностей на рівні тлумачення значення ФО у різних словниках², а й допоможе виявити семантичні зміни усіх трьох аспектів фразеологічного значення. (напр., корпусне дослідження показало, що у семантичній структурі ФО *biegać, latać jak kot z pecherzem* поряд із семами нормативного характеру – “нервово та гарячково переміщатися з одного місця у інше з метою щось владнати”, “переміщатися безперервно та хаотично по певній території”, “мати багато справ і не встигати владнати усе” – з’явилася інноваційна денотативна сема “гарячково і часто відвідувати певне місце, зазвичай, туалет”, напр.: *Własnie o to chodzi, jak ją pijesz, to latasz jak kot z pecherzem i myślałem, że może to odwodniło mnie na tyle, że wyschłem za bardzo* (<http://www.sfd.pl>)).

Не менш цінним джерелом інформації про семантичні переосмислення ФО є соціолінгвістичні дослідження, матеріали для проведення яких, на нашу думку, дослідникові варто укладати після опрацювання лексикографіч-

¹ Під терміном “неофразеологізм” розуміємо ще не зареєстровані в лексикографічних джерелах сучасної польської мови стійкі експресивні утворення, що виникли внаслідок метафоризації вільних словосполучень, фразеологізації крилатих висловів, рекламних слоганів тощо, конструювання слів вільного вжитку у нові структури на основі асоціативного зв’язку між ними та тією ситуацією, що потребувала вербального вираження, а також запозичення з інших мов.

² Так, наприклад, в ISJP, SFWP та WSK значення ФО *biegać / latać jak kot z pecherzem* пояснюють як: “поспішно, гарячково та нервово переміщатися з одного місця у друге, намагаючись щось владнати”. Проаналізувавши контексти вживання ФО у текстах сучасної польської мови, ми помітили, що в такому значенні вона справді вживається найчастіше (напр., *Latałem jak kot z pecherzem od budki do budki, a to po jakąś informację, a to coś zapłacić. Stamtąd kierowali mnie gdzieś indziej i tak w kółko* (<http://www.globtrotter.pl>). Структуру значення, відповідно, формують семи: “переміщатися нервово, хаотично”, “переміщатися із одного місця у інше”, “рух, названий ФО, має певну ціль (щось купити, знайти, побачити тощо)”. Своєю чергою, дефініції у SFJPMüld-Nieck, USJP та WSF, а також зібрані контексти вживання ФО вказують на можливість загальнішого розуміння значення ФО як “переміщатися по певній території гарячково, нервово, хаотично”. Значення “поспішно, гарячково та нервово переміщатися з одного місця у друге, намагаючись щось владнати” та “переміщатися по певній території гарячково, нервово, хаотично” об’єднані сигніфікативною семою “переміщатися нервово та гарячково”, однак відрізняються на рівні денотації: адже в першому випадку йшлося про гарячковий та нервовий рух з одного місця у інше з певною метою, а в другому випадку ФО окреслює нервовий та гарячковий рух, який відбувається в певному просторі хаотично (напр., *W każdym niemal zakątku rozległego parku można napotkać tzw. “Fotografa ślubnego” ganiającego jak kot z pecherzem za, i tak przerażonymi samym faktem ślubu”*, *młodymi* (<http://wielgus71.wordpress.com>)). Вибірково словники фіксують появу окремого значення ФО: “мати багато справ і не встигати владнати усе” (USJP), що сформувалося внаслідок зміщення вихідного значення ФО шляхом перенесення акценту із нервового та хаотичного руху із одного місця у інше на причину цього руху (мати багато справ, тому гарячково відвідувати різні місця або переміщатися по певній території). Функціонування ФО в описаному значенні підтверджують контексти: *Ponieważ ostatnio bardzo się spieszę, a mój kalendarz puchnie od notatek i zapisków, jak ułal pasuje tu inne przysłowie “latać jak kot z pecherzem”* (<http://www.pinezka.pl>). Врахування текстових даних, отриманих завдяки роботі із корпусами, виразно засвідчує, що смислову структуру ФО *biegać / latać jak kot z pecherzem* формують два значення: 1) “поспішно, гарячково та нервово переміщатися по певній території або з одного місця у друге, намагаючись щось владнати” та 2) “мати багато справ і не встигати владнати усе”.

них та корпусних даних, наукових досліджень, присвячених проблематиці, що вивчається, або консультацій із компетентними носіями досліджуваної мови. Попередня підготовка до проведення анкетувань дасть змогу усвідомити, стосовно представлення значення яких ФО існують суперечності у різних лексикографічних джерелах або у семантичній структурі яких ФО ймовірно відбуваються зміни, що, відповідно, обґрунтує вибір фразеологічного матеріалу, введеного у питальники. Так, помітивши суперечності у поясненні значення ФО *malpi gaj* у різних словниках¹, ми вирішили включити її у анкетне дослідження², результати якого показали, що жоден із опитаних, обираючи між запропонованими у запитанні анкети значеннями – “місце, в якому бракує порядку, все знаходиться одне на другому”, “місце для зустрічей людей із суспільного дна”, “ігровий та спортивний майданчик” – не обрав відповіді “місце для зустрічей людей із суспільного дна”³. Разом із тим анкетне дослідження показало, що у структурі значення аналізованої ФО поряд із втратою значення “місце для зустрічей людей із суспільного дна” відбувається виокремлення інноваційного значення “місце, в якому бракує порядку, все знаходиться одне на другому” (112 із 211 (53 %) опитаних обрали саме цей варіант відповіді). У наступному анкетному дослідженні⁴ ми звернулися до респондентів із проханням пояснити значення ФО *malpi gaj* та вжити її у реченні. 12 із 56 опитаних запропонували дефініцію “ігровий майданчик”, ілюструючи її цитатами на зразок: *mimo otyłości podczas zabaw w malpim gaju dotrzymywał tempa najbardziej wysportowanym kolegom; dzieci czerpią olbrzymą radość z zabawy w malpim gaju*. Відповіді понад удвічі більшої кількості респондентів (29) – “місце, у якому немає порядку, панує хаос” (12), “гармидер” (5), “місце, у якому панує сваволя” (5), хаотичний безлад” (5), “місце або ситуація, у якій кожен робить те, що хоче” (2), – корелюють зі значенням, що було обране більшою половиною учасників попереднього анкетування – “місце, в якому бракує порядку, все знаходиться одне на другому”. Як приклади вживання ФО респонденти пропонують контексти: *W twoim pokoju panuje istny malpi gaj, W podstawówce na przerwach zawsze panował malpi gaj, Gdy usłyszeli piosenkę cała dyskoteka zamieniła się w malpi gaj*. Таким чином, саме завдяки результатам анкетного дослідження можемо припустити, що ФО *malpi gaj* на сучасному етапі розвитку польської мови є полісемантичною одиницею, семантичну структуру якої формують значення: 1) “ігровий та спортивний майданчик”, 2) “місце, в якому бракує порядку, панує хаос, гармидер, сваволя”.

Отже, залучення корпусних та соціолінгвістичних методів дослідження у вивченні інноваційних процесів у фразеології має важливе значення. Використання текстів корпусів IPI PAN, PWN, текстів, створених учасниками соціолінгвістичних опитувань, а особливо інтернет-текстів дає змогу зібрати об’ємну матеріальну базу дослідження, опрацювання якої виявляє тенденції до поширеності в узусі певних інноваційних форм чи значень, а відповідно, створює передумови до висунення припущень щодо їх нормативного характеру. Особливою цінністю соціолінгвістичних методів дослідження є те, що вони виявляють зміни у мовній свідомості носіїв, що, очевидно, з часом можуть матеріалізуватися у вигляді текстових фразеологічних інновацій.

Скорочення:

IPI PAN – Korpus Instytutu Podstaw Informatyki Polskiej Akademii Nauk // <http://korpus.pl>.

ISJP – Inny słownik języka polskiego ; [pod red. M. Bańki] : W 2 t. – Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 2000.

PWN – Korpus Redakcji Słowników Języka Polskiego PWN // <http://korpus.pwn.pl>.

SFWP – Bąba S., Liberek J. Słownik frazeologiczny współczesnej polszczyzny / S. Bąba, J. Liberek. – Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 2001. – 1096 s.

USJP – Uniwersalny słownik języka polskiego : W 4 t. ; [pod red. S. Dubisza]. – Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 2006.

WKS – Mosiołek-Kłosińska K., Ciesielska A. W kilku słowach. Słownik frazeologiczny języka polskiego / K. Mosiołek-Kłosińska, A. Ciesielska. – Warszawa : Wydawnictwo Szkolne PWN, 2001. – 540 s.

¹ У WSPJP подано значення “зарослі, парк, ліс (зав. приміський), де збираються люди із суспільного дна”, в ISJP пропонується дефініція “майданчик, призначений для ігор та фізичних вправ на різноманітному спортивному спорядженні”; а в USJP наведено обидва значення, причому на першому місці фіксується значення “майданчик для ігор та фізичних вправ”, а на другому місці – “місце, напр., частина парку, зарості, де збираються люди із суспільного дна”.

² Для реалізації цілей дослідження ми провели два анкетні дослідження. У першому взяло участь 95 студентів-полоністів, 15 студентів факультету бібліотекознавства та наукової інформації, 11 студентів-політологів, 16 студентів економічного факультету та 14 студентів хімічного факультету Вроцлавського університету, а також студенти Варшавського університету та Варшавської політехніки (відповідно, 40 та 20 студентів). Друге дослідження ми провели на 36 студентах Варшавського університету та 20 студентах Варшавської політехніки (студенти навчаються на різних факультетах та спеціальностях). Перша анкета містила 70 ФО з АК; запитання, подані в ній можна поділити на три типи: завдання, що мали на меті з’ясувати, чи респонденти усвідомлюють значення ФО та їх нормативну структуру і сполучуваність, завдання-оцінка респондентами фреквентності пропонованих ФО у сучасній польській мові та завдання, де респонденти самостійно наводять необхідний фразеологічний матеріал. У другу анкету ми включили 31 ФО. Створюючи другу анкету, ми відмовилися від запитань, де респонденти оцінювали фреквентність пропонованих ФО (аналіз відповідей попереднього анкетування показав надмірну суб’єктивність подібних оцінок), врахували дані, отримані після першого анкетування (з метою їх перевірки та обґрунтування більшою кількістю відповідей респондентів). Опрацьовуючи другий питальник, ми володіли даними, отриманими із корпусів, щодо тенденцій до інноваційного уживання низки ФО. Саме ці ФО ми включили в анкету, таким чином намагаючись знайти підтвердження висунених припущень.

³ Вихід із норми сучасної польської мови значення “зарослі, парк, ліс (зав. приміський), де збираються люди із суспільного дна” підтверджують також корпусні дані. Адже контексти вживання ФО *malpi gaj*, вилучені із корпусів текстів сучасної польської мови, ілюструють уживання ФО виключно в значенні “майданчик для ігор та фізичних вправ” (напр.: *Długo oczekiwany przez wszystkich wrocławian malpi gaj został już otwarty. Zobacz jak można bawić się na wyspie opatowieckiej* (<http://www.wiadomosci24.pl>)).

⁴ Респонденти, що взяли участь у другому анкетуванні, не були ознайомлені із першою анкетною, що виключає вплив одного дослідження на інше.

WSF – Lebda R. Wielki słownik frazeologiczny / R. Lebda ; [pod red. A. Latuska]. – Kraków: Krakowskie Wydawnictwo Naukowe, 2008. – 718 s.

WSFJP – Müldner-Nieckowski P. Wielki słownik frazeologiczny języka polskiego / P. Müldner-Nieckowski. – Warszawa : Świat Książki, 2003. – 1088 s.

Література:

1. Бакина М. А. Структурно-семантические преобразования фразеологических единиц в современной поэзии / М. А. Бакина // Русский язык в школе. – Москва : Просвещение. – 1980. – № 3. – С. 67–72.
2. Білоноженко В. М., Гнатюк І. С. Функціонування та лексикографічна розробка українських фразеологізмів / В. М. Білоноженко, І. С. Гнатюк. – Київ : Наук. думка, 1989. – 156 с.
3. Вакуров В. Н. Основы стилистики фразеологических единиц / В. В. Вакуров. – М. : Изд-во Москов. ун-та, 1983. – 176 с.
4. Демська-Кульчицька О. Основи національного корпусу української мови / О. Демська-Кульчицька. – Київ : Інститут української мови національної академії наук України, 2005. – 219 с.
5. Дільна Ю. М. Концепції фразеологічних інновацій у працях польських та східнослов'янських мовознавців / Ю. М. Дільна // Вісник Львів. ун-ту. Серія філологічна. – № 40. – Ч. 2. – Львів, 2007. – С. 127-134.
6. Еременко И. Фразеология в системе русского языка и эпистолярном дискурсе: Учебное пособие. – Львов, 2009. – 165 с.
7. Жуйкова М. В. Динамічні процеси у фразеологічній системі східнослов'янських мов : Монографія / М. В. Жуйкова. – Луцьк : Редакційно-видавничий відділ "Вежа" Волинського державного університету ім. Лесі Українки, 2007. – 416 с.
8. Мокиенко В. М. Славянская фразеология : [учеб. пособ.] / В. М. Мокиенко. – М. : Высшая школа, 1989. – 287 с.
9. Молотков А. И. Основы фразеологии русского языка / А. И. Молотков. – Л : Наука, 1977. – 283 с.
10. Супрун А. П. Семантико-стилістичні особливості фразеологічних одиниць : автореф. дис. ... канд. філол. Наук / А. П. Супрун. – Дніпропетровськ, 1999. – 19 с.
11. Тепляков І. М. Фразеологічна семантика (на матеріалі деяких слов'янських мов) / І. М. Тепляков // Проблеми слов'янознавства. – 2005. – № 55. – С. 156-163.
12. Ужченко В. Д., Ужченко Д. В. Фразеологія сучасної української мови : Навч. Посібник / В. Д. Ужченко, Д. В. Ужченко. – Київ : Знання, 2007. – 494 с.
13. Шварцкопф Б. С. Диапазон варьирования фразеологической единицы и норма Б. С. Шварцкопф // Проблемы устойчивости и вариантности фразеологических единиц. – Тула : Тульский Государственный Педагогический Инст., 1968, – С. 128-132.
14. Bieńkowska D. Funkcjonowanie związków frazeologicznych z nomen proprium w dzisiejszej świadomości językowej D. Bieńkowska // Przemiany współczesnej polszczyzny : Materiały konferencji naukowej ; [red. S. Gajda, Z. Adamiszyn]. – Opole : Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Powstańców Śląskich, 1994. – S. 283–287.
15. Buttler D. Główne kierunki innowacji dwudziestowiecznej polszczyzny / D. Buttler // Z problemów współczesnych języków i literatur słowiańskich. – Warszawa : Wydawn. Uniwersytetu Warszawskiego, 1976. – S. 23-37.
16. Chlebda W. Poszukiwanie idiomatykonu (szkic informacyjny o najnowszych dociekaniach frazeologii rosyjskiej) / W. Chlebda // Problemy frazeologii europejskiej, V ; [pod red. A. M. Lewickiego]. – Lublin : Norbertinum, 2002. – S. 9-21.
17. Dziamska-Lenart G. Innowacje frazeologiczne w powojennej felietonistyce polskiej / G. Dziamska-Lenart. – Poznań : Wydawnictwo "Poznańskie Studia Polonistyczne", 2004. – 151 s.
18. Fliciński P. Wielokształtność związków idiomatycznych a norma frazeologiczna (na marginesie projektu indeksu "rozgałęzionego" FRAZIR) / P. Fliciński // Kształtowanie się wzorów i wzorców językowych ; [pod red. A. Piotrowicz, K. Skibskiego, M. Szczyszka]. – Poznań, 2009. – S. 163-173.
19. Godzic W. Język w Internecie. Czy piszemy to, co myślimy? / W. Godzic // Język w mediach masowych ; [pod red. J. Bralczyka i K. Mosiołek-Kłosińskiej]. – Warszawa : Upowszechnienie Nauki-Oświata "UN-O", 2000. – S. 96-111.
20. Ignatowicz-Skowrońska J. Związki frazeologiczne w reklamie prasowej I. Ignatowicz-Skowrońska // Polszczyzna a/i Polacy u schyłku XX wieku : Zbiór studiów ; [red. K. Handke, H. Dalewska-Greń]. – Warszawa : Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, 1994. – S. 325-340.
21. Krzyżyk D. Znajomość związków frazeologicznych o rodowodzie mitologicznym (na podstawie badań wśród studentów) D. Krzyżyk // Język żyje. : Rzec o współczesnej polszczyźnie ; [pod red. : K. Ożoga]. – Rzeszów : Wydaw. Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2009. – 134-141.
22. Markowski A. Kultura języka polskiego. Teoria. Zagadnienia leksykalne / A. Markowska. – Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 2005. – 292 s.